

УДК 811.111 373. 6 276.6:616.9

KEY TERMS OF THE FIELD OF MEDICINE «INFECTOLOGY»: LEXICO-SEMANTIC AND ETIMOLOGICAL ASPECTS**КЛЮЧОВІ ТЕРМІНИ ГАЛУЗИ МЕДИЦИНИ «ІНФЕКТОЛОГІЯ»: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ ТА ЕТИМОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ****Synytsia V.G. / Синица В.Г.***c.f.s., as.prof. / к.ф.н., доц.*

ORCID ID 0000-0002-8346-3662

Myronuk O.V. / Мироник Е.В.*c.m.s., as.prof. / к.мед.н., доц.*

ORCID ID 0000-0002-5717-7267

Teleky M.M. / Телеки М.М.*c.f.s., as.prof. / к.ф.н., доц.*

ORCID ID 0000-0003-4161-4386

*Higher State Educational Institution of Ukraine**“Bukovinian State Medical University”,**Chernivtsi (Ukraine), Tetral'na Sq, 2 58000**Вищий державний навчальний заклад України**«Буковинський державний медичний університет»,**Чернівці (Україна). Театральна площа, 2 58000*

Анотація. *Описані результати лінгвістичного спостереження стосовно презентації ключових термінів мікротерміносистеми «Інфектологія» на матеріалі латинської та англійської мов. Аналізуються композиційні моделі ключових термінів, їхні лексико-семантичні особливості, етимологія.*

Ключові слова: *інфектологія, інфекція, інфекційні хвороби, терміно- утворююча та лексико- семантична структура, етимологія термінів.*

Вступ. Про доцільність детального дослідження термінологічної системи галузі медицини «Інфектологія» з боку лінгвістів і термінологів свідчать опубліковані у 2015 році (Женева, 8 травня 2015 року) рекомендації щодо назв нових інфекційних захворювань людини, які мають бути коректними з наукової точки зору і прийнятні соціально. Зокрема, помічник Генерального директора ВООЗ з безпеки здоров'я, пані д-р Кеїї Fukuda заявила, що «... назви захворювань мають велике значення, хоча декому ця проблема здається надуманою». На думку ВООЗ, назва має складатися з загальних описових термінів, що розкривають симптоми хвороби, містити вказівку на патоген-збудник; за необхідності треба додавати уточнюючу інформацію стосовно сезонності захворювання, тяжкості перебігу, кого уражує переважно тощо. Рекомендовано уникати географічних складових терміна, епонімних та анімальних компонентів, слів, які викликають страх у населення типу «невідомого походження, летальне захворювання, епідемічне захворювання» [1]. Ці рекомендації ще раз підтверджують тезу, що до терміноутворення мають бути причетні не тільки лікарі, вчені-дослідники, але й термінознавці та лінгвісти.

Об'єктом дослідження обрано предметно-понятійне поле фахової мови галузі медицини «Інфектологія», зокрема. стрижневі номінації, функціонуючі в

означений вище терміносистемі як засіб спілкування інфекціоністів усього світу.

Джерельною базою дослідження слугували терміни, дібрані з наукових статей категорії: інфекційні захворювання, сучасних підручників та монографій, довідника «Симптоми і синдроми при інфекційних хворобах»[2]. Для розкриття термінологічної структури відібраного фактичного матеріалу ми зверталися до доступних нам сучасних словників, серед яких чільне місце посідають чотиритомний українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник, укладачі Л.І.Петрух, І.М. Головка [3]; англо-український ілюстрований медичний словник Дорланда у двох томах [4]; латинсько-російсько-латишський словник К.Рудзітіса у двох томах [5]; етимологія термінів прослідковувалася на основі латинсько-російського словника Й.Х.Дворецького, який вміщує понад 50 000 слів з вказівкою на автора чи джерело, де слово зустрічається вперше, що уможливило уявлення про періодизацію мовного явища [6].

Мета дослідження полягає у вивченні лексико-семантичної типології ключових термінів галузі «Інфектологія», дослідженні номінативної техніки стосовно висвітлення базових понять, простеженні етимології появи того чи іншого терміна як результат вербалізації наукової думки

В ході дослідження було використано описовий метод, за допомогою якого ми здійснили інвентаризацію лексичних одиниць, розкрили особливості їх будови та функціонування на сучасному етапі розвитку інфектології як науки; структурний метод забезпечив можливість описати семантичну структуру; зіставний метод посприяв виявленню спільних та специфічних рис одного й того ж найменування в латинській та англійських мовах.

Основний текст. Фактичний матеріал, отриманий нами шляхом суцільної вибірки, умовно було розділено на дві групи. Першу групу складають терміни, у складі яких наявний компонент, який виводиться від латинського дієслова *inficere* - заражати. До них відносимо терміни:

Інфектологія - *лат. infectologia, англ. infectology* - наука, що вивчає інфекційний процес, інфекційну хворобу, інфекційну патологію, яка виникає внаслідок конкурентної взаємодії організму людини з патогенними чи умовно-патогенними мікроорганізмами, та розробляє методи діагностики, лікування і профілактики інфекційних хвороб. Інфектологія як наука почала формуватися наприкінці XVII ст., коли Антоній ван Левенгук відкрив мікроорганізми. Латинський термін *infectologia* є гібридним композитним утворенням: латинський початковий терміноелемент *infect-* (про етимологію цієї частини терміна буде сказано нижче) приєднується за допомогою зв'язкової голосної - *o-* до кінцевого терміноелемента *-logia*, що в свою чергу співвідноситься з грецьким словом *λόγος* - слово.

Кінцевий терміноелемент *-logia* відноситься до надзвичайно продуктивних терміноелементів грецького походження, за допомогою якого утворюються численні терміни на позначення розділів медичної науки, напр., *microbiologia* (грецького походження), *bacteriologia* (грецького походження), *virusologia* (латино-грецького походження, так званий «гібридний» термін) тощо. Як

бачимо, в англійській мові термін *infectology* зберіг ту саму структурну модель: infect- + o + logy.

Інфекційна хвороба – *лат. morbus infectiosus, англ. infectious disease* - велика група захворювань людини, спричинена хвороботворними бактеріями, вірусами, рикетсіями чи найпростішими; вони можуть передаватися від зараженого організму чи виникати з власної ендогенної мікрофлори хазяїна. Інфекційна хвороба є найвищим проявом розвитку інфекційного процесу, коли патологічні реакції переважають над компенсаторними, що призводить до порушення гомеостазу[7].

Міжнародний термін «інфекційні хвороби» історія пов'язує з іменем німецького лікаря Rudolf Ludwigt Karl Virchow (1821-1902), вченого, патологоанатома, гістолога та фізіолога, який запропонував його у 1894 році.

Лінгвістична характеристика терміна *morbus infectiosus* зводиться до наступного: це двослівний термін виключно латинського походження. Іменник *morbus* у значенні «хвороба» дійшов до наших днів з часів античності: його неодноразово згадують Marcus Tullius Cicero та Aulus Cornelius Celsus [6]. В якості означення виступає прикметник першої групи *infectiosus*, а, ум. Для утворення цього терміна використано безприйменникову синтаксичну конструкцію «узгоджене означення».

Зіставлення латинського терміна *morbus infectiosus* з англійським відповідником свідчить про заміну латинського слова *morbus* на англійський еквівалент *disease*, що, за свідченням Дорналда [4], виводиться від французького *dés* - від + *aise* - легкість. Друга складова терміна залишається латинського походження.

Інфекційний процес – *лат. processus infectiosus, англ. infectious process* - процес взаємодії збудника й організму хазяїна; поєднує захисні фізіологічні і патофізіологічні реакції, що призводить до розвитку захворювання або носійства. Іншими словами, інфекційний процес є сутністю інфекційної хвороби і може проявлятися на всіх рівнях організації біосистеми - субмолекулярному, субклітинному, клітинному, тканинному, органному.

Латинський термін *processus infectiosus* відноситься до двослівних термінологічних утворень; синтаксична конструкція - узгоджене означення; термін складається з виключно латинських слів. Іменник *processus* є дериватом віддієслівного походження (дієслово *procedere* - виступати); сполучення *processus morbi* - перебіг хвороби - зустрічається у збережених творах Р. Vergilius Maro (70-19 роки до н.е.) [6]. В англійській мові цей термін функціонує з тими ж латинськими компонентами.

Інфекція - *лат. infectio, англ. infection* - це взаємодія макроорганізму з мікроорганізмом в певних умовах зовнішнього і соціального середовища внаслідок чого розвиваються патологічні, захисні, пристосувальні, компенсаторні реакції, які об'єднуються в інфекційний процес. Термін *infectio* в медичний дискурс ввів Girolamo Fracastoro (1478-1553), лікар з Венеції. Структурально цей термін утворений шляхом приєднання до основи дієприкметника минулого часу пасивного стану *infectus* (дієслово *inficere, feci, fectum, fere* - фарбувати, просочувати) продуктивного латинського суфікса *-tio*

(англ. -tion), за допомогою якого в медичній термінології утворюються численні термінологічні одиниці, що вказують на дію або результат дії. Відомо, що за часів Aurelius Ambrosius (біля 337-397 роки н.е.), християнського латинського письменника, який залишив нам значну кількість трактатів теологічного характеру, слово *infectio* мало значення «зафарбовування» [6], що цілком зрозуміло з урахуванням перекладу мотивуючого дієслова. Нового значення лексемі *infectio* - зараження хворобою - надав німецький лікар Christoph Wilhelm Hufeland (1762 - 1836) у 1831 році.

Джерело інфекції - лат. *fons infectionis*, англ. *source of infection* - місце постійного або тимчасового розмноження інфекційного агента; заражена інфекцією людина або тварина. Латинський термін утворений за схемою: іменник в називному відмінку однини (*fons* - джерело) + іменник у родовому відмінку однини (*infectionis* < *infectio*). Англійський термін відноситься до типових прийменникових конструкцій: іменник + прийменник + іменник; примітно, що замість латинського іменника *fons* вживається англійське слово *source*.

Другу умовну групу складають терміни, в яких відсутня чітка вказівка на компонент *infect-*, але семантично вони пов'язані саме з інфекційними хворобами. До них відносяться:

бактеріоносійство – лат. *bacillivectio*, англ. *carriage of bacteria* - наявність патогенних бактерій в організмі без ознак інфекційної хвороби. Цей процес може протікати безсимптомно в гострій або хронічній формі. Термін *bacillivectio* відноситься до двокомпонентних композитів латинського походження: латинське слово *bacillus* (основа *bacill-*), що є демінутивом від іменника *baculum/baculus* - палиця + іменник *vectio* (основа *vect-* < *vectum* + суфікс *-tio*), що є похідним від дієслова *veho, vexi, vectum, ege* - нести. В англійському терміні присутнє слово *bacteria*, що етимологічно співвідноситься з латинським *bacterium*, яке є латинізованим варіантом грецького слова βακτήριον - паличка; термінологічна модель в англійській мові представлена конструкцією: іменник + прийменник + іменник; в якості означуваного слова виступає англійський іменник *carriage* у значенні «носіння»;

патогенність – лат. *pathogenicitas*, англ. *pathogenicity* - ступінь хворобтворювності; генетично закріплена здатність мікроорганізму викликати певне захворювання. За структурою номінація *pathogenicitas* відноситься до групи однослівних термінів-композитів, штучно утворених шляхом поєднання кількох терміноелементів. У даному випадку - це трикомпонентне утворення, до складу якого входить грецький елемент πάθος - відчуття, страждання, хвороба + грецький елемент -γενής - що відбувається + латинський суфікс *-tas*, який вказує на властивість. В англійському терміні *pathogenicity* зберігаються компоненти мови-оригіналу з пристосуванням до фонетичних законів англійської мови;

вірулентність - лат. *virulentia*, англ. *virulence* - ступінь патогенності; вона властива конкретному штаму того чи іншого збудника. В античні часи іменник *virulentia* мав значення «сморід»; був утворений від прикметника *virulentus* - отруйний, який, в свою чергу, сягає іменника *virus* у значенні «отруйні

виділення, отрута»[6]. Етимологію англійського термін *virulence* можна зобразити тикам чином: англійське слово *virulence* < середньо-французького *virulence* < пізньо-латинського *virulerntia*.

Висновки. Підводячи підсумок вищесказаному, відмітимо, що проаналізовані латинські терміни відповідають існуючим вимогам щодо вербальної кодифікації певних понять: вони компактні, чітко вмотивовані, зрозумілі фахівцю будь-якої галузі медицини; для їх утворення використані широко вживані грецько-латинські компоненти. Про якість термінотворення свідчить факт функціонування цих термінів в світовому медичному співтоваристві впродовж багатьох століть. В англійській фаховій мові основоположні терміни галузі медицини «Інфектологія» в п'яти випадках мають корені латинського/грецького походження, що ще раз підтверджує факт інтернаціонального походження медичної термінології; в трьох випадках відбулася часткова заміна латинських слів англійськими словами.

Література.

1. Рекомендации по определению названий новых инфекционных заболеваний человека. - Режим доступа: <https://www.who.int./medicacentre/news/notes/2015/naming-new-disease/ru>.
2. Тітов М.В., Тітов В.М. Симптомы і синдроми при інфекційних хворобах. - Львів: Львівський держ. мед. ін-т, 1993. - 128 с.
3. Петрух Л.І, Головка І.М. Українсько-російсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник. - К.: Медицина, 2015. - 968 с.
4. Ілюстрований англо-український медичний словник Дорналда у двох томах. - Львів: Наутіліус, 2002. - 2688 с.
5. Rudzitis K. Terminologia medica iun duobus voluminibus. - Vol. 1. - Riga:Liesma, 1973. - 1039 p., Vol.2. - Riga:Liesma, 1977. - 866 p.
6. Дворецкий И. Х. Латинско-русский словарь. - Москва: Издательство «Русский язык», 1976 - 1096 с.
7. Інфекційні хвороби/ за ред. Голубовської О.А. - Київ, ВСВ «Медицина», 2012. - 738 с.

References:

- 1.Rekomendatsii po opredeleniyu nazvaniy novykh infektsionnykh zabolevaniy cheloveka. - Rezhim dostupu: <https://www.who.int./medicacentre/news/notes/2015/naming-new-disease/ru>.
2. Titov M.B., Titov V.M. Symptomy i syndromy pry infektsiynykh khvorobakh. - Lviv:L`vivs`kyj derzh. med. in -t, 1993. - 128 s.
3. Petruх I.I., Golovko I.M. Ukrayins`ko-rosijs`ko-latyns`ko-anglijs`ky j medychnyj encyklopedychnyj slovnyk: A-Ya. - K.:Medycyna. - 2015. - 968 p.
4. Piustrovanyi medychnyi slovnyk Dornalda u dvokh tomakh. - Lviv:Nautilis, 2002. - 2688s.
5. Rudzitis K. Terminologia medica iun duobus voluminibus. - Vol. 1. - Riga:Liesma, 1973. - 1039 p., Vol.2. - Riga:Liesma, 1977. - 866 p.
- 6.Dvoretzkiy I. Kh. Latinsko-russkiy slovar. - Moskva: Izdatelstvo «Russkiy yazyk». 1976 - 1096 s.
- 7.Infekcijni xvoroby`/ za red. Golubovs`koyi O.A. - Ky`yiv, VSV «Medy`cy`na», 2012. - 738 s.

Abstract. The results of a linguistic observation regarding the means of expressing the basic terms of the microterminosystem “Infectiology” on the material of Latin and English are described. The compositional models of key terms, their lexical-semantic features, etymology are analyzed.

Key words: infectiology, infection, infectious diseases, morphological-syntactic patterns of term formations, etymology.